

شناسایی عوامل مرتبط با مؤلفه دفاعی – امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام با تأکید بر منویات فرماندهی معظم کل قوا

امیر حیات مقدم^۱، فتح... کلاتری^۲ و عباس فلاح^۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۰/۷

تاریخ دریافت: ۹۵/۹/۱۵

چکیده

استحکام ساخت درونی قدرت نظام، از طریق اتحاد و عزت ملی، با تکیه بر قدرت درونی‌زای داخلی باعث اقتدار ملی می‌گردد. این پژوهش با هدف شناسایی عوامل مرتبط با مؤلفه دفاعی - امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام از نوع کاربردی بوده و به روش زمینه‌ای - موردی با استفاده از شیوه‌های آمار توصیفی انجام شده است. جامعه آماری ۲۱۸ نفر است که با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۱۳۴ نفر می‌باشد. اطلاعات این تحقیق از دو روش کتابخانه - ای، میدانی و اسناد و مدارک گردآوری و با طیف لیکرت تحلیل گردیده است. ابعاد مؤلفه دفاعی - امنیتی عبارتند از: ۱. نرم‌افزاری (ارزش محور و انسان محور)؛ ۲. سخت‌افزاری (توان محور و قابلیت محور)؛ ۳. هوشمندانه (دانش محور و فناوری محور). ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران باعث استحکام رابطه بین مثلث رهبری، نظام و ملت است؛ بنابراین بین قدرت دفاعی - امنیتی و استحکام ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران یک رابطه مستقیم و دوسویه جهت نیل به اقتدار ملی وجود دارد. بر اساس منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌عالی) جنبه‌های معنوی و مادی مؤلفه دفاعی - امنیتی به ترتیب اولویت عبارتند از: اسلام‌خواهی، عزم ملی، ایستادگی و اقتدار ملی، دانش و فناوری درون‌زا، قوای مسلح قوی، خودکفایی، ظرفیت‌های بالقوه درونی، حفظ انسجام و وحدت ملی، آرمان‌گرایی در هدف و واقع‌گرایی در عمل و مدیریت جهادی.

واژگان کلیدی: دفاع، امنیت، اقتدار ملی، استحکام ساخت درونی قدرت نظام

۱. دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

۲. دکتری علوم دفاعی راهبردی گرایش سیاست دفاعی و پژوهشگر جنگ آینده

۳. دانش‌آموخته دکتری علوم دفاعی راهبردی

مقدمه

بر اساس تحقیق‌های انجام شده جهت استحکام ساخت درونی نظام، مؤلفه‌های متعددی وجود دارد که در یک مقاله نمی‌توان انواع آنرا مورد بررسی قرار داد. مؤلفه‌های استحکام ساخت درونی نظام عبارتند از: عوامل طبیعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، علمی - فناوری، انسانی، فضایی و دفاعی. (کلاتری، ۱۳۹۵: ۲۵۶) در این تحقیق فقط مؤلفه دفاعی - امنیتی واکاوی می‌گردد.

از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا، پایه اصلی حرکت کشور به سوی وضع مطلوب و توفیق در حل مشکلات کشور بیش از آنکه بر استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات خارجی مبتنی باشد، بر انسجام و استحکام درونی و تمرکز انرژی در داخل کشور بنا نهاده شده و حتی از دیدگاهی، شرط توفیق در استفاده از امکانات و راهکارهای خارجی نیز به میزان انسجام و استحکام درونی کشور بستگی دارد. ایشان، عناصر این استحکام را دو دسته می‌دانند: عناصر همیشگی و عناصر فصلی. (بیانات، ۱۳۹۲/۶/۶) در این بیانات، عالی‌ترین مقام نظام در موضع اقتدار و آینده‌اندیشی، خواستار تحکیم ساخت درونی نظام شدند، اما آینده‌پژوهان و راهبردنویسان نظام به خوبی حق مطلب را ادا نکردند.

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

آنچه کشور را نجات می‌دهد، تکیه به نیروی داخلی و نگاه به درون است؛ بنابراین مسئله اصلی این تحقیق، شناسایی و به‌کارگیری عوامل سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و هوشمند مؤلفه دفاعی - امنیتی و استفاده از قدرت درون‌زای داخلی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام است.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

اهمیت این تحقیق در این است که در صورت اجرا: الف- باعث اقتدار دفاعی می‌گردد، چون مولفه‌ها و عوامل دفاعی- امنیتی که در استحکام ساخت درونی قدرت نظام موثر هستند شناسایی می‌گردند، ب- باعث افزایش اقتدار ملی می‌گردد، چون از ظرفیت‌های موجود و قدرت درون‌زای داخلی استفاده می‌گردد. عدم انجام این تحقیق موجب:

- الف) به علت نداشتن استحکام ساخت درونی قدرت نظام، اتحاد و عزت ملی را از بین می‌برد؛
- ب) عدم شناخت دقیق مولفه‌های دفاعی- امنیتی، باعث غافلگیری راهبردی نظام و نیروهای مسلح جهت مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی می‌گردد.

۱-۳. پیشینه تحقیق

با مراجعه به پژوهش‌ها و مراکز مطالعاتی، پیشینه‌های متفاوتی یافت گردید که دو نمونه آن به موضوع تحقیق شباهت بیشتری داشت: (الف) عناصر قدرت‌آفرین در ساخت درونی نظام. هدف آن بررسی مفاهیم قدرت و اقتدار در ادبیات سیاسی رایج می‌باشد. این تحقیق به روش زمینه‌ای - موردی انجام شده و نتیجه آن عبارتست از: تقسیم‌بندی عناصر قدرت‌آفرین برای نظام ج.ا.ایران در سه بخش فرهنگی و اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و مدیریتی. (اخضریان، ۱۳۹۲: ۵۴) (ب) انقلاب اسلامی و استحکام بخشی ساخت درونی قدرت. هدف آن بررسی اتکا به درون، عزت ملی و استقلال در ابعاد مختلف اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی - دفاعی بر مبنای مکتب اسلام و هویت ملی بوده است. این تحقیق به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و نتیجه آن عبارتست از: تعیین عوامل رویکرد ساخت بیرونی قدرت و تعیین عوامل رویکرد ساخت درونی قدرت در انقلاب اسلامی ایران. (فرتوت، ۱۳۹۳: ۹۵)

در مقاله‌های بالا، نقش مؤلفه دفاعی - امنیتی در استحکام ساخت درونی قدرت نظام بیان نشده و فقط عناصر فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و عوامل بیرونی و درونی قدرت عنوان شده، در حالی که در این مقاله تلاش گردیده فقط مؤلفه دفاعی - امنیتی در سه بُعد سخت، نرم و هوشمند مورد بررسی قرار گیرد.

۴-۱. سؤال اصلی

عوامل نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و هوشمند مؤلفه‌های دفاعی - امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت با تأکید بر منویات فرماندهی معظم کل قوا کدامند؟

۵-۱. هدف اصلی

شناسایی عوامل نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و هوشمند مؤلفه دفاعی - امنیتی جهت استحکام ساخت درونی قدرت نظام با تأکید بر منویات فرماندهی معظم کل قوا^(مدظله‌العالی).

۶-۱. روش تحقیق

پژوهش حاضر کاربردی است و به روش زمینه‌ای - موردی انجام گرفته و داده‌ها در محیط نرم‌افزار SPSS و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری شامل استادان، خبرگان، مدیران ارشد حوزه سیاسی، فرماندهان مسئول و راهبردها ازان سیاسی و نظامی کشوری و لشکری و کارشناسان ارشد امنیت ملی (با حداقل ۱۰ سال سابقه کار در مسائل راهبردی و مدیریتی) می‌باشد.

جامعه آماری با توجه به حساسیت و خاص بودن موضوع پژوهش ۲۱۸ نفر برآورد شده است. به شکل هدفمند تلاش گردیده تا از هر زیرگروه، تعدادی مشخص در نمونه باشند. از ۲۱۸ نفر جامعه نمونه با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه ۱۳۴ نفر تعیین شده است. اطلاعات این تحقیق از دو روش «میدانی و اسناد و مدارک» و «کتابخانه‌ای

علمی و تخصصی» گردآوری شده است. در روش کتابخانه‌ای، ادبیات موضوع و مطالعات میدانی تخصصی انجام شده و اطلاعات نظری مورد نیاز از طریق جستجوی کتابخانه‌ای تخصصی، اینترنتی و بانک‌های اطلاعاتی به دست آمده است. در روش میدانی سه گویه (نرم‌افزاری، سخت‌افزاری و هوشمندی) شامل ۱۲ سؤال بسته از طریق طیف لیکرت در پنج سطح طبقه‌بندی شده است؛ در طراحی پرسشنامه به شیوه دلفی و با استفاده از دیدگاه صاحب‌نظران، استادان، متخصصان و خبرگان، عوامل مؤلفه دفاعی - امنیتی مؤثر در ساخت درونی قدرت نظام شناسایی و سپس پرسشنامه مقدماتی تهیه گردیده و پس از تعیین اعتبار و روایی آن، پرسشنامه نهایی تهیه گردیده است.

برای تعیین روایی پرسشنامه از روش روایی محتوا و توزیع چند مرحله‌ای پرسشنامه بین صاحب‌نظران بهره‌برداری شده است. جهت تعیین پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده شده و یک نمونه اولیه شامل ۳۰ پرسشنامه بین استادان دانشگاه، مدیران ارشد و فرماندهان، برای پیش‌آزمون ارائه گردید. پس از تکمیل با استفاده از داده‌های به دست آمده از این پرسشنامه‌ها و به کمک نرم‌افزار آماری SPSS، میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ، بزرگ‌تر از $0/8$ بود؛ بنابراین پرسشنامه مورد استفاده از قابلیت اعتماد لازم برخوردار می‌باشد.

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. مفهوم‌شناسی متغیرهای تحقیق

۲-۱-۱. قدرت

به عقیده «هابز» قدرت عبارت از وسایلی است که برای دستیابی به امر مطلوبی در آینده در اختیار داریم. (منوچهری، ۱۳۷۶: ۳۲) از دید «پارسونز» قدرت یعنی واسطه‌ای تعمیم‌یافته برای تضمین اجرای تعهدهای الزام‌آور واحدهایی در نظام سازمان جمعی، وقتی که تعهدها از لحاظ آثارشان بر اهداف جمعی مشروعیت می‌یابد. (راش، ۱۳۷۷: ۵۹)

۲-۱-۲. قدرت درون‌زا^۱

قدرت درون‌زا مجموعه منابع مولد قدرت و اقتدار است که با ساخت درونی نظام مرتبط بوده و اجزای آن را مؤلفه‌های بومی یک ملت و کشور تشکیل می‌دهد و خود نظام توان مدیریت کلان و خرد آن منابع را در اختیار دارد؛ مانند دانش، اعتقادات، ثروت ملی، منابع طبیعی، نیروهای متعهد و دارای اعتماد به نفس. (نبوی، ۱۳۸۸: ۴۴)

۲-۱-۳. قدرت ملی^۲

قابلیت‌ها و توانمندی‌های یک ملت در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی، زیست‌محیطی، علمی و فناوریانه قدرت ملی است. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۳۲۶)

۲-۱-۴. دفاع

دفاع عملی است که در خلال آن خطرهایی که متوجه یک بازیگر، اعم از کشور یا فرد وجود دارد، به وسیله قدرت دفع می‌گردد. دفاع به عنوان اولویت ضروری هر نظام سیاسی عبارت از تدابیری است که برای ایجاد امنیت و آرامش توسط یک یا چند کشور برای مقاومت در مقابل حملات سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اتخاذ می‌شود. (جعفری، ۱۳۹۲: ۱۶)

۲-۱-۵. تهدید^۳

تهدید عبارت از عاملی است که در آن مجموعه‌ای از ادراکات و تصورات نسبت به پدیده‌ها و رابطه آنها با بقا، کمیت یا کیفیت ارزش‌های اساسی و مورد احترام بر وجود خطر جدی یا امکان نابودی آن ارزش‌ها دلالت می‌کنند. (جعفری، ۱۳۹۲: ۱۵) تهدید یعنی امکان به وحشت انداختن، ترساندن یا ایجاد فاجعه برای یک فرد یا جامعه. (Oxford, 2005: 246)

-
1. Inter Power
 2. National Power
 3. Threat

تهدید یعنی وجود یک فشار خارجی منفی، فقدان امنیت، درک و ساخت یک دشمن یا وضعیت خطرناک که منافع و ارزش‌ها را به مخاطره اندازد. (Jones, 1999: 118)

۶-۱-۲. امنیت

شرایط و فضایی است که یک جامعه با داشتن آن قادر است اهداف و ارزش‌های مهم و حیاتی خود را محقق کند و در سطح جامعه گسترش دهد و یا حداقل آنها را در برابر تهدیدها و آسیب‌پذیری‌ها حفظ نماید. (عاصف، ۱۳۸۷: ۲۶) امنیت عبارت است از حفظ تعادل کارکردی نظام تضمین‌کننده موجودیت و نیازهای فردی و جمعی انسان از جمله خود امنیت، به گونه‌ای که مانع از ایجاد نگرانی و ترس گردد. (حافظ‌نیا، ۱۳۹۰: ۳۲۷)

۲-۲. چارچوب نظری تحقیق

۱-۲-۲. استحکام ساخت درونی قدرت نظام با تأکید بر قدرت دفاعی - امنیتی

قدرت نظامی به مجموع نیروهای مسلح، انواع سلاح‌ها و تجهیزات و فنون و آمادگی‌های نظامی یک دولت نظر دارد. قدرت نظامی بیش از آنکه به صورت سخت‌افزاری مطرح باشد، داری بعد نرم افزاری و هوشمند است. معیار نهایی قدرت ملی، توانایی نظامی است. توانایی نظامی، کشورها را قادر به دفاع از خود می‌کند. ستانده یا خروجی نهایی توان ملی به لحاظ آرمانی، باید قابلیت‌های نیروی نظامی یک کشور برای اجرای طیفی از عملیات‌های سخت، نرم و هوشمند علیه دشمنان باشد. (تلیس و همکاران، ۱۳۸۳: ۲۵۳) «جفری الیکت»^۱ و «رابرت رجینالد»^۲ قدرت و توان نظامی را توانایی یک ملت برای حفظ و حراست سرزمینش، حفظ منافعش، تأمین اتحادها و پیوندهایش و کسب اهدافش می‌دانند. (Ellic & Regionald, 1989: 66)

1. Geffry.M Ellic
2. Robert Regionald

جدول شماره (۱) مقایسه تطبیقی مؤلفه‌های قدرت ملی جهت استحکام ساخت درونی نظام

ردیف	صاحب‌نظر	عناصر قدرت ملی	منبع
۱	دیوید جابلنسکی	۱. عوامل طبیعی قدرت: جغرافیا، جمعیت، منابع طبیعی ۲. عوامل اجتماعی قدرت: اقتصاد، ارتش و قوه نظامی، عوامل سیاسی، عوامل روانشناختی	حافظ‌نیا، ۲۶۱:۱۳۹۰
۲	هانس مورگنتا	۱. موقعیت جغرافیایی ۲. منابع طبیعی ۳. ظرفیت صنعتی ۴. آمادگی نظامی ۵. جمعیت ۶. صفات و روحیه ملی ۷. کیفیت دیپلماسی و حکومت	کاظمی، ۱۳۷:۱۳۶۹
۳	جان ویک لین	۱- عوامل جغرافیایی ۲. اقتصاد ۳. مستعمرات ۴. عوامل اجتماعی و انسانی ۵. عوامل سیاسی	ویکلین، ۵۹:۱۳۶۹
۴	جوزف فرانکل	۱. جمعیت ۲. جغرافیا ۳. اقتصاد ۴. حکومت و سازمان نظامی ۵. عناصر روانشناختی - اجتماعی ۶. مواضع راهبردی بین‌المللی	فرانکل، ۱۵۰:۱۳۷۶
۵	مارتین گلاسنر	۱. سرزمین ۲. جمعیت ۳. حکومت ۴. اقتصاد ۵. ارتباطات ۶. قوه نظامی ۷. روابط خارجی	حافظ‌نیا، ۲۶۱:۱۳۹۰
۶	ریچارد مویر	۱. قدرت مورفولوژیکی ۲. قدرت جمعیتی ۳. قدرت اقتصادی ۴. قدرت سازمانی ۵. قدرت نظامی ۶. قدرت روابط خارجی	مویر، ۱۴۸:۱۳۷۹
۷	مجتبی تهامی	۱. عوامل اقتصادی ۲. عوامل فرهنگی و اجتماعی ۳. عوامل سیاسی ۴. عوامل نظامی	تهامی، ۱۷۵:۱۳۸۲
۸	عبدالعلی قوام	۱. ایدئولوژی و ارزش‌های سیاسی ۲. عوامل اجتماعی - انسانی ۳. عوامل سیاسی ۴. عوامل جغرافیایی ۵. عوامل نظامی ۶. عوامل اقتصادی	قوام، ۸۷:۱۳۹۱
۹	محمدرضا حافظ‌نیا	۱. عوامل اقتصادی ۲. عوامل جغرافیای طبیعی ۳. عوامل سیاسی ۴. عوامل علمی ۵. عوامل اجتماعی ۶. عوامل فرهنگی ۷. عوامل نظامی ۸. عوامل فرامرزی ۹. عوامل فضایی	حافظ‌نیا، ۱۲۵:۱۳۸۶

۲-۲-۲. استحکام ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا

به تعبیر مقام معظم رهبری، نظام مقدس ج.ا.ایران در حال عبور از یک پیچ تاریخی است. چنانچه از تمام ظرفیت‌ها و قابلیت‌های داخلی و مؤلفه‌های اقتدار ملی به‌درستی استفاده نماییم و با اتحاد و همدلی تهدیدها را به فرصت تبدیل نماییم، با موفقیت از این پیچ عبور می‌کنیم؛ بنابراین مهم‌ترین عوامل در استحکام ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران از دیدگاه مقام معظم رهبری عبارتند از:

- اتحاد ملی و عزت ملی: در سال‌های اخیر شاهد تأکید رهبر انقلاب اسلامی بر تحکیم ساخت درونی نظام و تقویت اقتدار درون‌زا بوده‌ایم. موضوعی که بازخوانی مؤلفه‌های آن ضروری به نظر می‌رسد: «آنچه برای نظام جمهوری اسلامی حائز اهمیت است، استحکام ساخت درونی نظام است؛ استحکام درونی ملت ایران است؛ همان چیزی که از روز اوّل تا امروز توانسته است این کشور را حفظ کند؛ اتحاد ملی؛ توجه به آرمان‌های والای نظام جمهوری اسلامی؛ توجه به عزت ملی». (بیانات، ۱۳۹۲/۷/۱۳)

- استحکام ساخت داخلی قدرت: «درست است که فشارهای دشمنان برای مردم مشکلاتی را به وجود می‌آورد، اما تجربه‌های باارزشی هم در اختیار مسئولان و در اختیار مردم می‌گذارد. درس بزرگی که ما از این فشارهای اقتصادی دریافت کردیم این است که هر چه می‌توانیم باید به استحکام ساخت داخلی قدرت پردازیم؛ هر چه می‌توانیم، در درون خودمان را مقتدر کنیم؛ دل به بیرون نبندیم ... آنهایی که دل به بیرون می‌بندند، وقتی با چنین مشکلاتی مواجه شوند، خلع سلاح خواهند شد. ظرفیت‌های ملت ایران خیلی زیاد است. ما باید پردازیم به استحکام ساخت درونی اقتدار ملی». (بیانات، ۱۳۹۲/۵/۱۲)

- ظرفیت‌های درونی: «مشکلات کشور را تنها یک چیز حل می‌کند، آن هم عبارت است از نگاه به ظرفیت‌های درونی؛ که این ظرفیت‌ها هم به حمدالله بسیار است؛ بی‌شمار است و استفاده از این ظرفیت‌ها به شکل حکیمانه. آنچه کشور را نجات می‌دهد، تکیه به نیروی داخلی و نگاه به درون است؛ هم در زمینه اقتصاد، هم در زمینه مسائل گوناگون اجتماعی و سیاسی، هم در زمینه مسائل فرهنگی». (بیانات، ۱۳۹۲/۱۱/۱۹)

- ایستادگی و اقتدار ملی: «مهم این است که ملت ایران بداند راز موفقیت او ایستادگی است و ملت ایران به حمدالله این را می‌داند؛ مهم این است که بداند راه

امنیت او نشان دادن اقتدار ملی است؛ اقتدار ملی را نشان بدهند. اقتدار ملی مظاهری دارد که مردم این اقتدار را در اجتماعات عظیم، در گرایش‌ها، در امثال همین تظاهرات ۲۲ بهمن، در انتخابات گوناگون، نشان می‌دهند؛ این حضور را نشان می‌دهند؛ در پیشرفت‌های علمی نشان می‌دهند و همراهی‌هایی که با نظام جمهوری اسلامی می‌کنند؛ مهم این است. آن چیزی که امنیت کشور را حفظ می‌کند، نشان دادن اقتدار ملی است؛ وقتی که مردم اقتدار ملی را به رخ دشمن کشیدند، دشمن دیگر نمی‌تواند کاری بکند. این توصیه همیشه ما به مسئولین است. اگر یک ملتی به خود نیاید، خود را قوی نکند، دیگران به او زور می‌گویند ... ما استعداد قوی شدن زیاد داریم؛ امکانات و ظرفیت‌ها هم زیاد داریم؛ ملت ما به سمت اقتدار ملی هم راه افتاده است و راه زیادی پیموده است». (بیانات، ۱۳۹۳/۱/۱)

- قوی بودن: «نگاه به اوضاع سیاسی جهان و منطقه نشان می‌دهد که ما در مقطع حساسی هستیم؛ به معنای واقعی کلمه، امروز یک پیچ تاریخی است. این را بدانید! اگر قوی نباشید زور خواهید شفت؛ نه از آمریکا و غرب، حتی از موجودی مثل صدام. اگر قوی نباشید به شما زور می‌گویند؛ بر شما تحمیل می‌کنند. باید قوی بشوید. عناصر قوت چیست؟ چگونه می‌شود فهمید و قبول کرد که ما قوی هستیم؟ روحیه، امید، کار و تلاش، شناخت رخنه‌های اقتصادی، رخنه‌های فرهنگی، رخنه‌های امنیتی، اینها را بشناسید و این رخنه‌ها را ببندید؛ هم‌افزایی دستگاه‌های مسئول، به هم کمک کنند دستگاه‌ها، هم‌افزایی دستگاه‌های مسئول با مردم؛ اینها عناصر قوت است». (بیانات، ۱۳۹۳/۴/۱۶)

۲-۲-۳. جمع‌بندی مبانی نظری و دیدگاه خبرگان و صاحب‌نظران

قدرت سخت، ظرفیت به‌کارگیری زور برای رسیدن به هدف است. راهبردهای قدرت سخت همواره متکی بر توان و قابلیت سازمان‌های نظامی است. منبع اصلی قدرت نرم ارزش‌ها و فرهنگ مبتنی بر رفتار انسان است. قدرت هوشمند، ترکیبی

هوشمندانه از قدرت سخت و نرم است. منظور از ترکیب هوشمندانه منابع قدرت سخت و نرم با توجه به شرایط محیطی و زمانی است که بیشتر در حوزه دانش و فناوری می‌باشد؛ بنابراین با توجه به جدول بالا، تعداد هشت مؤلفه در قدرت ملی مؤثر هستند که در این مقاله فقط مؤلفه دفاعی - امنیتی در سه بُعد سخت افزاری، نرم افزاری و هوشمند مورد بررسی قرار می‌گیرد. ابعاد قدرت نظامی عوامل سخت، نرم و هوشمند هستند که شاخص‌های آن، توان، قابلیت، ارزش‌ها، دانش، فناوری و افراد می‌باشد.

با توجه به مصاحبه به عمل آمده با ۱۲ نفر از خبرگان حوزه دفاعی و سیاسی که حداقل ۱۰ سال سابقه خدمت در مشاغل راهبردی دارند، جمع‌بندی مبانی نظری در سه بخش مهم (الف) دلایل توجه (ب) ضرورت (پ) آثار و نتایج استحکام‌بخشی ساخت درونی قدرت نظام تشریح می‌گردد:

(الف) از نظر خبرگان دلایل رویکرد به ساخت درونی قدرت نظام عبارتند از:

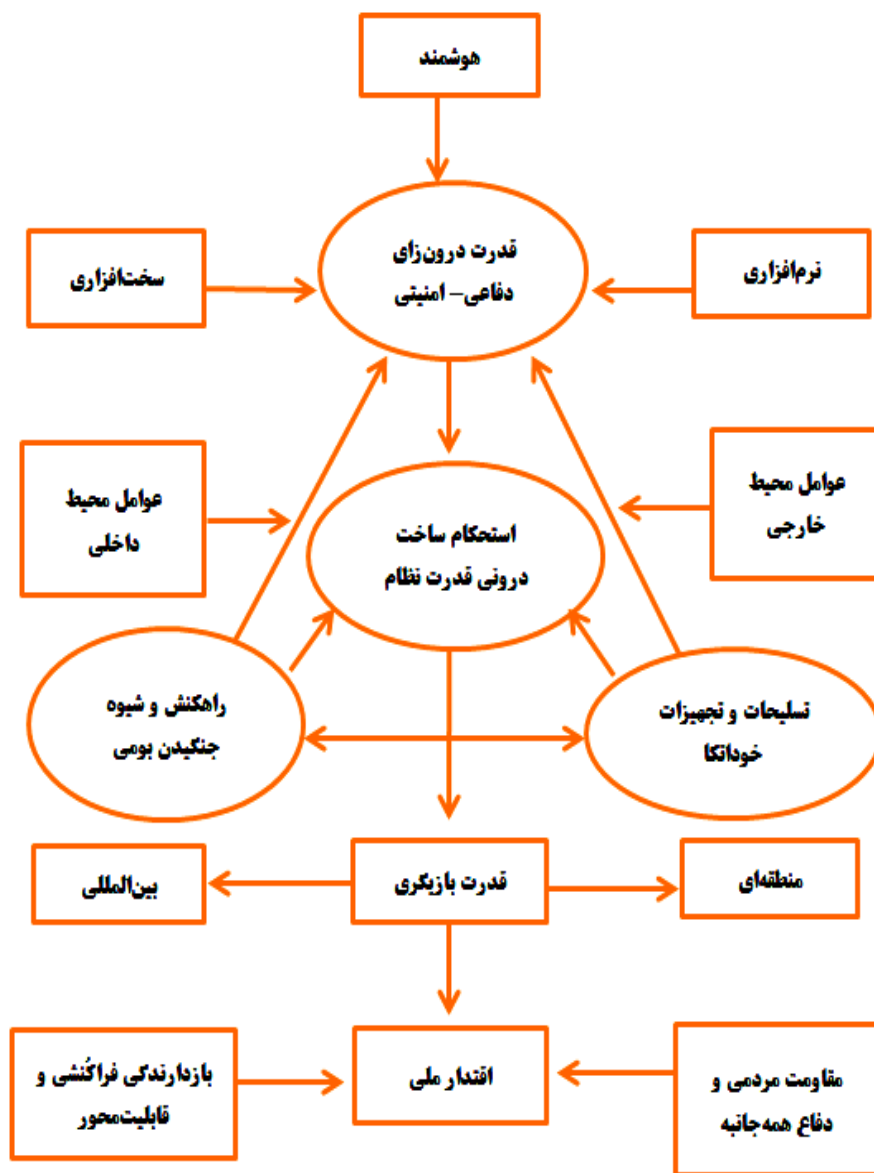
(۱) مغایرت وابستگی با استقلال و عزت ملی؛ (۲) وجود نظام سلطه و سلطه جویی و استثمارگری قدرت‌های غربی؛ (۳) اعتماد به کفایت و کارایی نیروها و ظرفیت‌های داخلی؛ (۴) نگاه به تجربه عواقب وابستگی سایر کشورها به غرب، (۵) نگاه به تجارب موفق کشورهای متکی به فرهنگ و ظرفیت‌های داخلی؛ (۶) ضرورت ایجاد توان‌کنش و واکنش مقتدرانه در برابر فشار دولت‌های قدرت محور؛ (۷) حفظ اعتبار و حیثیت و توان الهام‌بخشی به سایر ملت‌ها و دستیابی به هدف بلند تمدن‌سازی به‌ویژه در بین کشورها و ملت‌های برخوردار با سابقه تمدنی؛ (۸) ضرورت توازن قوا و تداوم توسعه قدرت به نفع نظام با استفاده از ظرفیت‌های درونی.

(ب) ضرورت‌های استحکام‌بخشی ساخت درونی قدرت نظام در دهه چهارم

انقلاب عبارتند از: (۱) استمرار بخشی و بقای هویت و آرمان‌های انقلاب اسلامی؛ (۲) ضرورت دستیابی سند چشم‌انداز ادامه مسیر پیشرفت در شرایط سخت تحریم و

فشار؛ (۳) قرار داشتن در دهه چهارم به عنوان دهه پیشرفت و عدالت و بسترسازی برای تحقق الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت؛ (۴) تجربه ناکامی نظریه‌های برون‌زای توسعه در سه دهه گذشته؛ (۵) افزایش آسیب‌پذیری نظام در حوزه اقتصادی به دلیل غفلت‌های داخلی و دشمنی‌های بیرونی؛ (۶) حفظ امید و ترسیم آینده روشن مبتنی بر خودباوری؛ (۷) نیاز به قدرت ملی برای مقابله با تهدیدها با اتکا به منابع داخلی؛ (۸) شرایط گذار از پیچ تاریخی و سرنوشت‌ساز و جایابی در معادلات قدرت جهانی؛ (۹) دستیابی به آرمان‌ها و اهداف بلند تمدن‌سازی نوین اسلامی - ایرانی؛ (۱۰) حفظ و تداوم دستاوردهای ارزشمند انقلاب اسلامی در منطقه و جهان؛ (۱۱) الگوسازی انقلاب اسلامی؛ (۱۲) تجربه به بن‌بست رسیدن الگوی غرب و در سرایشی فروپاشی قرار گرفتن قدرت‌های لیبرالی.

(پ) آثار و نتایج استحکام بخشی ساخت درونی قدرت نظام عبارتند از: (۱) افزایش قدرت ملی و توان چانه‌زنی در دیپلماسی و ایفای نقش تعیین کننده در تحولات منطقه‌ای و جهانی؛ (۲) افزایش مقاومت در برابر هر نوع فشار و باج خواهی بیرونی؛ (۳) توسعه و پیشرفت؛ (۴) ضمانت بخشی به روند رشد و پیشرفت کشور با اتکا به منابع و ظرفیت‌های داخلی؛ (۵) حل مسائل اساسی و مشکلات پیش‌روی کشور؛ (۶) تبدیل ج.ا.ایران به الگویی برای دیگر ملت‌ها؛ (۷) حفظ استقلال و عزت ملی.

شکل شماره (۱) الگوی مفهومی تحقیق

یافته‌های تحقیق

۳-۱. مشخصات حجم نمونه

با طرح دو سوال شناسایی سعی در روایی و اعتبار هرچه بیشتر پرسشنامه شده است، این سوالات با رسم جداول فراوانی و درصد آن تجزیه و تحلیل گردیده‌اند:

۳-۱-۱. سنوات خدمتی

جدول شماره (۲) سنوات خدمتی جامعه نمونه

سنوات خدمت	فراوانی	فراوانی درصدی
۲۱ الی ۲۵	۴۰	۲۹/۸۵ درصد
۲۶ الی ۳۰	۶۸	۵۰/۷۵ درصد
۳۱ الی ۳۵	۲۶	۱۹/۴۰ درصد
جمع	۱۳۴	۱۰۰ درصد

شرح جدول: یافته‌های جدول بالا بیانگر این است که ۲۹/۸۵ درصد پاسخگویان دارای سنوات خدمتی ۲۱ الی ۲۵ سال بوده و ۵۰/۷۵ درصد آنان دارای سنوات خدمتی ۲۶ الی ۳۰ سال بوده و ۱۹/۴۰ درصد بالای ۳۰ سال خدمت دارند. بنابراین پاسخ دهندگان از تخصص و تجربه زیادی برخوردار می‌باشند و به جامعه آماری اعتبار بالایی می‌بخشد.

۳-۱-۲. میزان تحصیلات

جدول شماره (۳) سطح تحصیلات جامعه نمونه

سطح تحصیلات	فراوانی	فراوانی درصدی
لیسانس	۰	۰/۰ درصد
کارشناسی ارشد	۶۰	۴۴/۷۸ درصد
دکتر	۷۴	۵۵/۲۲ درصد
جمع	۱۳۴	۱۰۰ درصد

یافته‌های جدول بالا بیانگر این است که ۴۴/۷۸ درصد پاسخگویان دارای تحصیلات فوق لیسانس و ۵۵/۲۲ درصد دارای تحصیلات دکتری می‌باشند، بنابراین پاسخ دهندگان از تخصص و تجربه زیادی برخوردار می‌باشند و به جامعه آماری اعتبار بالایی می‌بخشد.

۲-۳. تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

از طریق طیف لیکرت عوامل در ۵ سطح طبقه‌بندی شده‌اند: طیف ۱. عوامل اثرگذار با قدرت خیلی زیاد؛ طیف ۲. عوامل اثرگذار با قدرت زیاد؛ طیف ۳. عوامل اثرگذار با قدرت متوسط؛ طیف ۴. عوامل اثرگذار با قدرت کم؛ طیف ۵. عوامل اثرگذار با قدرت خیلی کم. شیوه اثرگذاری طیف‌ها به گونه‌ای است که هر چه از طیف ۱ به سوی طیف‌های بالاتر حرکت شود، از شدت و اثرگذاری طیف‌ها کاسته می‌شود، به گونه‌ای که طیف ۱ از قدرت اثرگذاری بیشتری نسبت به طیف ۲ و طیف ۲ از قدرت اثرگذاری بیشتری نسبت به طیف ۴ و در نهایت ضعیف‌ترین آنها طیف ۵ است.

نتایج نهایی طیف‌بندی واکاوی مؤلفه دفاعی - امنیتی در استحکام ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران با تأکید بر منویات مقام معظم رهبری (طبق جدول شماره ۴) محاسبه گردیده است. پس از انجام محاسبات آماری، ابتدا میانگین امتیاز عوامل را مشخص نموده و سپس عواملی که نمره آنها بیشتر از حد میانگین می‌باشد، پذیرفته شده و بقیه آنها تأیید نمی‌گردند. میانگین به دست آمده از نقش هر یک از عوامل اثرگذار ۲۰۱ امتیاز می‌باشد.

از ۱۲ عامل مطرح شده، امتیاز ۷ عامل آن از حد متوسط میانگین بیشتر می‌باشد. این ۷ عامل مورد تأیید قرار گرفته و ۵ عامل دیگر به علت کسب نمره کمتر از حد متوسط تأیید نمی‌گردند؛ بنابراین عوامل طیف ۱ و ۲ و اولین عامل طیف ۳ مورد تأیید قرار

گرفته و سایر عوامل طیف ۴ و ۵ تأیید نشده است. با توجه به امتیازهای کسب شده عواملی که مورد تأیید قرار گرفته‌اند به شرح زیر توصیف می‌گردند:

۱. جنبه‌های معنوی و مادی قدرت با کسب ۲۹۰ امتیاز به‌عنوان اثرگذارترین عامل شناخته شده است. بر اساس مصاحبه به‌عمل آمده با صاحب‌نظران و خبرگان، عامل بازیگری که یکی از عوامل مهم مؤلفه دفاعی - امنیتی بوده و دارای دو جنبه است: (جنبه معنوی شامل ارزش محوری و توکل به خداوند، عزم ملی و خود اتکایی و جنبه مادی شامل فناوری بومی، قوای مسلح قوی، خودکفایی، ظرفیت‌های بالقوه درونی، حفظ انسجام و وحدت، مدیریت جهادی و آرمان‌گرایی در هدف و واقع‌گرایی در عمل).

۲. شاخص قابلیت محوری با کسب ۲۸۲ امتیاز به‌عنوان دومین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ بر اساس مصاحبه به‌عمل آمده با صاحب‌نظران و خبرگان، یکی از عوامل سخت‌افزاری مؤلفه دفاعی - امنیتی، شاخص قابلیت محوری است؛ متغیرهای این شاخص عبارتند از: قدرت‌سازی درونی، قدرت‌افزایی بیرونی، قدرت‌افکنی بیرونی، عزم ملی و ظرفیت‌های بالقوه درونی.

۳. شاخص دانش محور با کسب ۲۷۴ امتیاز به‌عنوان سومین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ بر اساس مصاحبه به‌عمل آمده با صاحب‌نظران و خبرگان، یکی از عوامل نرم افزاری مؤلفه دفاعی - امنیتی شاخص دانش محور است؛ متغیرهای این شاخص عبارتند از: هوشمندی ساختاری، هوشمندی ادواتی، هوشمندی انسانی و رهیافتی.

۴. نقش عامل بازیگری با کسب ۲۳۳ امتیاز به‌عنوان چهارمین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ بر اساس مصاحبه به‌عمل آمده با صاحب‌نظران و خبرگان، عوامل مؤلفه دفاعی - امنیتی به ترتیب اولویت عبارتند از: الف) عامل بازیگری؛ ب) عامل نرم افزاری، پ) عامل هوشمندت) عامل سخت افزاری.

۵. شاخص ارزش محوری با کسب ۲۲۴ امتیاز به عنوان پنجمین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ متغیرهای این شاخص عبارتند از: اسلام محوری، فرهنگ محوری، تکلیف محوری، شهادت طلبی، الهام بخشی، فرهنگ مقاومت و آرمان گرایی در هدف و واقع گرایی در عمل.

۶. شاخص انسان محوری با کسب ۲۱۰ امتیاز به عنوان ششمین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ بر این اساس، یکی از عوامل نرم افزاری مؤلفه دفاعی - امنیتی شاخص انسان محوری است؛ متغیرهای این شاخص عبارتند از: تأکید بر تداوم نقش آفرینی مردم در دفاع، شخصیت بخشی به نیروهای مسلح، نهراسیدن از دشمن، تأکید بر حفظ انسجام و وحدت، تأکید بر نوآوری و ابتکار، تأکید بر حفظ روحیه بسیجی، انضباط محوری، ضرورت داشتن اعتماد به نفس، تخصص محوری و داشتن تعهد خدمتی.

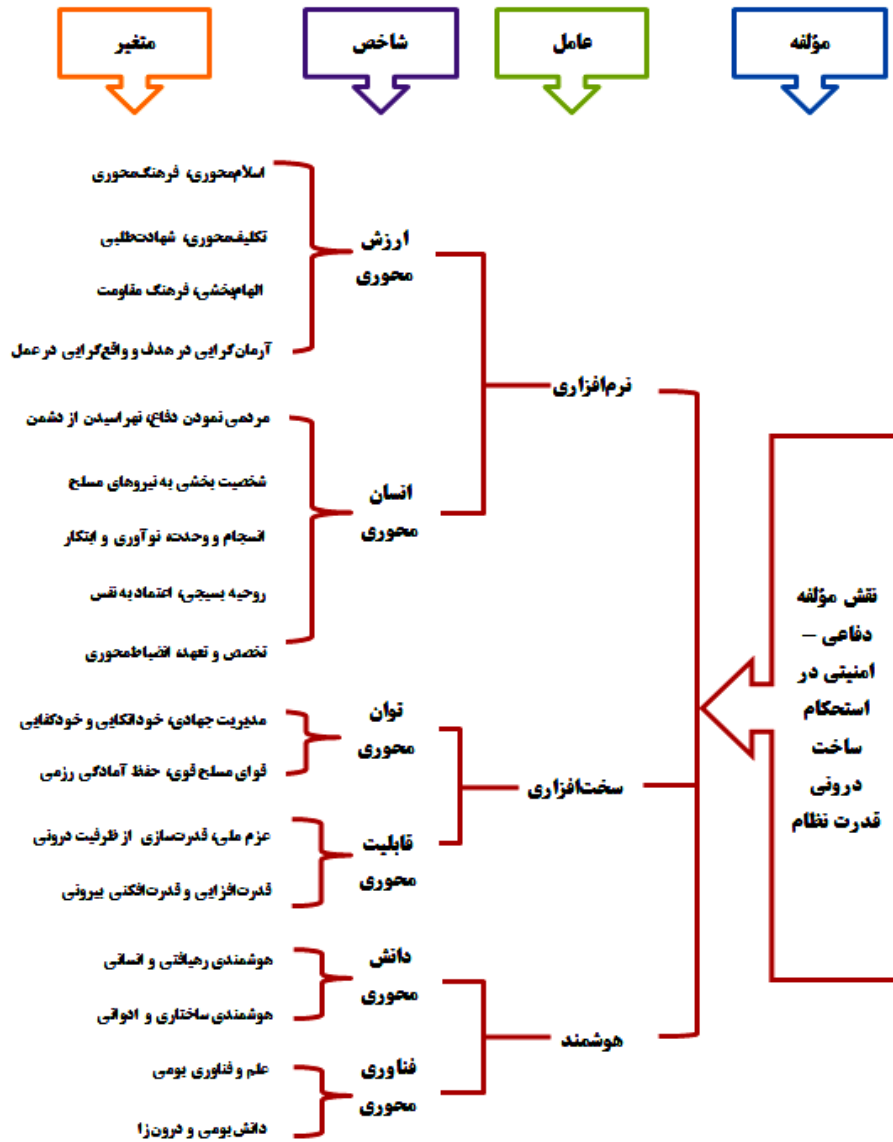
۷. شاخص توان محوری با کسب ۲۰۱ امتیاز به عنوان هفتمین عامل اثرگذار شناخته شده است؛ متغیرهای این شاخص عبارتند از: تقویت بنیه دفاعی، ضرورت خودکفایی و خوداتکایی در صنعت دفاعی، قوای مسلح قوی، حفظ آمادگی رزمی و مدیریت جهادی.

در این تحقیق ۱۲ عامل مورد ارزیابی قرار گرفته که پس از امتیازبندی و معدل گیری مشخص گردید ۷ عامل دارای امتیاز بیشتر از حد نصاب (میانگین ۲۰۱) می باشد. این ۷ عامل تجزیه و تحلیل گردیده و ۵ عامل باقی مانده که دارای امتیاز کمتر از حد نصاب می باشد، تجزیه و تحلیل نشده است.

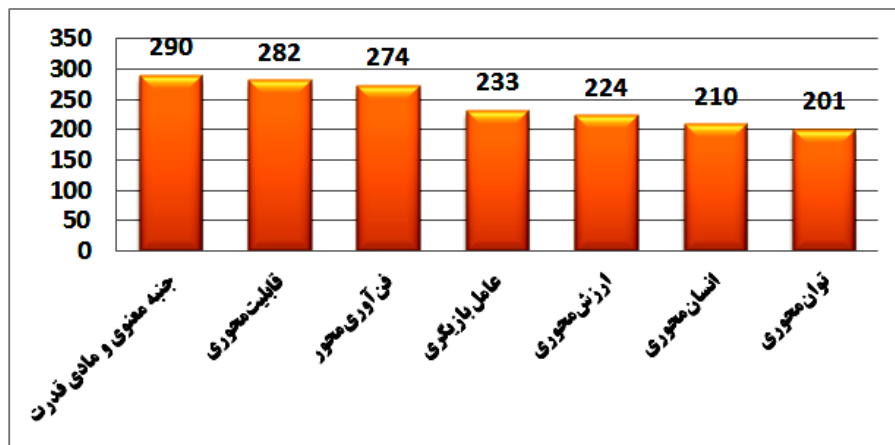
جدول شماره (۴) نتایج نهایی طیف‌بندی عوامل، شاخص‌ها و متغیرهای مؤلفه دفاعی - امنیتی

درصد طیف به کل	رتبه امتیاز کل	رتبه امتیاز	عوامل	طیف
۳۵/۰۷	۸۴۶	۲۹۰	نقش جنبه‌های معنوی و مادی قدرت در بازیگری	یک
		۲۸۲	شاخص قابلیت‌محوری از عوامل سخت‌افزاری است	
		۲۷۴	شاخص دانش‌محور از عوامل هوشمند است	
۲۷/۶۵	۶۶۷	۲۳۳	عامل بازیگری در مؤلفه دفاعی - امنیتی مؤثر است	دو
		۲۲۴	شاخص ارزش‌محوری از عوامل نرم‌افزاری است	
		۲۱۰	شاخص انسان‌محوری از عوامل نرم‌افزاری است	
۲۴/۲۵	۵۸۵	۲۰۱	شاخص توان‌محوری از عوامل سخت‌افزاری است	سه
		۱۹۳	شاخص سازمان‌محور از عوامل نرم‌افزاری است	
		۱۹۱	شاخص تهدید‌محور از عوامل سخت‌افزاری است	
۲۴/۱۰	۲۴۷	۱۲۵	شاخص وظیفه‌محوری از عوامل نرم‌افزاری است	چهار
		۱۲۲	شاخص دانش‌وارداتی از عوامل هوشمند است	
۲/۷۷	۶۷	۶۷	شاخص فناوری خارجی از عوامل هوشمند است	پنج
-	۴۸۲/۴	۲۰۱	-	میانگین
۹۹/۹۸	-	۲۴۱۲	-	جمع کل

با توجه به تجزیه و تحلیل به‌عمل آمده از پرسشنامه‌های دریافتی و مصاحبه به‌عمل آمده با صاحب‌نظران، عوامل، شاخص‌ها و متغیرهای مؤلفه دفاعی - امنیتی که در استحکام ساخت درونی قدرت نظام مؤثر هستند، به‌شرح زیر ارائه می‌گردد:

شکل شماره (۲) عوامل، شاخص‌ها و متغیرهای مؤلفه دفاعی - امنیتی مؤثر در استحکام ساخت درونی قدرت نظام

نمودار شماره (۳) اثرگذارترین شاخصه‌های مؤثر در استحکام ساخت درونی قدرت نظام

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

۴-۱. نتیجه‌گیری

رابطه دفاع و امنیت با ساخت درونی قدرت نظام به شرح زیر می‌باشد:

(الف) برخی دفاع و امنیت را پیش فرض ساخت درونی قدرت نظام می‌دانند؛

(ب) بعضی دفاع و امنیت را بستر ساخت درونی قدرت نظام می‌دانند؛

(پ) عده‌ای دفاع و امنیت را نتیجه ساخت درونی قدرت نظام می‌دانند؛

(ت) بعضی معتقدند بین دفاع و امنیت و ساخت درونی قدرت نظام رابطه دوسویه وجود دارد.

۴-۱-۱. پاسخ سؤال تحقیق

عوامل مرتبط با مؤلفه دفاعی - امنیتی به ترتیب اولویت عبارتند از:

(الف) عامل نرم‌افزاری

(ب) عامل هوشمند

(پ) عامل سخت‌افزاری: این عوامل دارای دو جنبه است: ۱. جنبه معنوی قدرت شامل ارزش محوری و اسلام‌خواهی، عزم ملی، ایستادگی و اقتدار ملی ۲. جنبه مادی قدرت شامل فناوری بومی و درون‌زا، قوای مسلح قوی، خودکفایی، ظرفیت‌های بالقوه درونی، حفظ انسجام و وحدت، مدیریت جهادی و آرمان‌گرایی در هدف و واقع‌گرایی در عمل.

۲-۱-۴. عوامل نرم‌افزاری

عوامل نرم‌افزاری مؤلفه دفاعی - امنیتی شامل دو شاخص است: (الف) ارزش محوری که متغیرهای آن عبارتند از: اسلام‌محوری، فرهنگ‌محوری، تکلیف‌محوری، شهادت‌طلبی، الهام‌بخشی، فرهنگ مقاومت و آرمان‌گرایی در هدف و واقع‌گرایی در عمل؛ (ب) انسان‌محوری که متغیرهای آن عبارتند از: تأکید بر تداوم نقش‌آفرینی مردم در دفاع، شخصیت‌بخشی به نیروهای مسلح، نهراسیدن از دشمن، تأکید بر حفظ انسجام و وحدت، تأکید بر نوآوری و ابتکار، تأکید بر حفظ روحیه بسیجی، انضباط‌محوری، ضرورت داشتن اعتماد به نفس، تخصص‌محوری و داشتن تعهد خدمتی.

۳-۱-۴. عوامل سخت‌افزاری

عوامل سخت‌افزاری مؤلفه دفاعی - امنیتی شامل دو شاخص است: (الف) توان محوری که متغیرهای آن عبارتند از: تقویت بنیه دفاعی، ضرورت خودکفایی و خوداتکایی در صنعت دفاعی، قوای مسلح قوی، حفظ آمادگی رزمی و مدیریت جهادی؛ (ب) قابلیت محوری که متغیرهای آن عبارتند از: قدرت‌سازی درونی، قدرت‌افزایی بیرونی، قدرت‌افکنی بیرونی، عزم ملی و ظرفیت‌های بالقوه درونی.

۴-۱-۴. عوامل هوشمند

عوامل هوشمند مؤلفه دفاعی - امنیتی شامل دو شاخص است: (الف) دانش محوری که متغیرهای آن عبارتند از: هوشمندی ساختاری، هوشمندی ادواتی، هوشمندی انسانی

و هوشمندی رهیافتی؛ (ب) فناوری محور که متغیرهای آن عبارتند از: دانش بومی و درون‌زا و علم و فناوری بومی.

۲-۴. پیشنهادها

- (۱) مشارکت مردمی عامل اصلی پیشرفت و اقتدار ملی است. بازدارندگی فراکنشی و قابلیت محور با نهادینه کردن فرهنگ مقاومت و خوداتکایی و ایجاد وحدت و همدلی (مردم با مردم، مردم با دولت، احزاب و گروه‌ها) محقق می‌شود.
- (۲) عزم ملی نقش به‌سزایی در استحکام ساخت درونی قدرت نظام ج.ا.ایران دارد. وحدت بین مسئولان و احزاب و مردم و مسئولان باعث ایجاد عزم ملی می‌گردد؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد مؤلفه دفاعی - امنیتی به‌صورت مردم‌پایه و قابلیت محور باشد تا از طریق همگرایی و هم‌افزایی دستگاه‌های دولتی و مردمی، باعث استحکام ساخت درونی قدرت نظام شود.

فهرست منابع

۱. منابع فارسی

۱. قرآن کریم
۲. بیانات و سخنرانی‌های مقام معظم رهبری و فرمانده کل قوا (مدظله‌العالی)، قابل دسترس در پایگاه اینترنتی به آدرس: www.khamenei.ir
۳. افتخاری، اصغر، (۱۳۹۳)، راهبرد تهدید در مقابل تهدید در سیاست دفاعی ج.ا.ایران، تهران، *فصلنامه سیاست دفاعی*، شمار، ۸۸، دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۴. اخضریان، علی، (۱۳۹۲)، عناصر قدرت‌آفرین در ساخت درونی نظام، تهران، *فصلنامه علوم سیاسی*، شماره ۱۵۲، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۵. تهامی، سیدمجتبی، (۱۳۸۲)، *امنیت ملی ج.ا.ایران*، تهران، انتشارات آجا.
۶. تلیس، اشلی، جانیک بایالی، کریستوفر لین و ملیسا مک‌فرسون، (۱۳۸۳) *سنجش قدرت ملی در عصر فراصنعتی*، تهران، انتشارات مؤسسه مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۷. حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۸۶)، *قدرت و منافع ملی* (مبانی، مفاهیم و روش‌های سنجش)، تهران، نشر انتخاب.
۸. حافظ‌نیا، محمدرضا، (۱۳۹۰)، *اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک*، مشهد، انتشارات پاپلی.
۹. جعفری، اصغر، (۱۳۹۲)، *دیپلماسی دفاعی در اندیشه‌های مقام معظم رهبری*، تهران، انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
۱۰. راش، مایکل، (۱۳۷۷)، *جامعه و سیاست: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی*، ترجمه منوچهر صبوری، تهران، انتشارات سمت.
۱۱. عاصف، رضا، (۱۳۸۷)، *احزاب و گروه‌های سیاسی ایران*، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۲. فرانکل، جوزف، (۱۳۷۶)، *روابط بین‌الملل در جهان متغیر*، ترجمه عبدالرحمن عالم، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی.
۱۳. فرتوت، محسن، (۱۳۹۳)، انقلاب اسلامی و استحکام بخشی ساخت درونی قدرت، تهران، *فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک*، دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۴. قوام، سیدعبدالعلی، (۱۳۹۱)، *اصول سیاست خارجی و سیاست بین‌الملل*، تهران، انتشارات، سمت.
۱۵. کاظمی، علی اصغر، (۱۳۶۹)، *دیپلماسی در عصر دگرگونی در روابط بین‌الملل*، تهران، نشر قومس.
۱۶. کلانتری، فتح‌ا...، (۱۳۹۵)، نقش عوامل مؤثر ژئوپلیتیکی بر راهبرد دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران در مقابل تهدیدها از مبدأ سرزمینی عراق، تهران، رساله دکتری، *دانشگاه عالی دفاع ملی*.

۱۷. مویر، ریچارد، (۱۳۷۹)، *درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی*، ترجمه دره میرحیدر و سیدیحیی صفوی، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۱۸. منوچهری، عباس، (مهر و آبان ۱۳۷۶)، قدرت مدرنیسم و پست مدرنیسم، *دوماهنامه اطلاعات اقتصادی - سیاسی*، مؤسسه اطلاعات.
۱۹. نبوی، عباس، (۱۳۸۸)، *فلسفه قدرت*، تهران، انتشارات سمت.

۲. منابع انگلیسی

1. Ellicit, Geffry.M & Robert Regionald ,(1989), *The Arms Control-Disarmanent, and Military Security Lutovinov*.
2. Jones, Richard Wyn, (1999), *Security, Strategy & critical Theory*, London mLynne Rienner publishers.
3. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, (2005), 7th edition: London,Oxford Press;Threat.